

5 вересня 2022 р.

Вченому секретарю Науково-консультативної ради при Верховному Суді

Леоніду Лобойку

01043, м. Київ, вул. П. Орлика, 8

**Члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді, доктора юридичних наук
Сергія Шкляра**

Шановний Леоніде Миколайовичу!

Щиро дякую за Ваш лист та довіру, висловлену до мене як члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді відносно надання наукового висновку у справі № 921/83/19.

За результатами вивчення поставлених у запиті судді Верховного Суду Надії Губенко питань, надаю Науковий висновок щодо застосування наведених у ньому норм.

Додаток: Науковий висновок члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді, доктора юридичних наук Шкляра С.В.

З повагою,

Член Науково-консультативної ради при Верховному Суді, доктор юридичних наук

Сергій ШКЛЯР

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді,
доктора юридичних наук Шкляра С.В. від 05 вересня 2022 року

На запит судді Верховного Суду № 67/0/27-20 від 13 липня 2020 року ("Запит")
надаю висновок із наступних питань.

- I. Чи дійсні повноваження членів спостережної ради акціонерного товариства після спливу строку обрання, встановленого статутом, у розумінні статті 4, частини першої статті 23, пункту "в" частини п'ятої статті 41 Закону України "Про господарські товариства", станом на 23.01.2006?**
1. Надання відповіді на це запитання потребує сукупного аналізу актів цивільного законодавства станом на 23.01.2006, з'ясування їх змісту та алгоритму застосування. У відповіді на це запитання мною буде використовуватись законодавство у редакції, чинній станом на 23.01.2006.
2. Згідно з ч. 2 ст. 4 ЦК України основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс України.

Актами цивільного законодавства є також інші закони України, які приймаються відповідно до Конституції України та цього Кодексу (далі - закон).
3. Частиною 2 ст. 87 ЦК України визначено, що установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом.
4. Частина 1 ст. 88 ЦК України встановлює, що у статуті товариства вказуються найменування юридичної особи, органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до товариства та виходу з нього, якщо додаткові вимоги щодо змісту статуту не встановлені цим Кодексом або іншим законом.
5. Господарський кодекс України у ч. 4 ст. 57 уточнює, що статут суб'єкта господарювання повинен містити відомості про його найменування, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством. Статут може містити й інші відомості, що не суперечать законодавству.
6. Відповідно до ч. 1 ст. 92 ЦК України юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону.

Порядок створення органів юридичної особи встановлюється установчими документами та законом.
7. Частина 1 ст. 89 ГК України визначає, що управління діяльністю господарського товариства здійснюють його органи та посадові особи, склад і порядок обрання

(призначення) яких визначається залежно від виду товариства, а у визначених законом випадках - учасники товариства.

8. Згідно з ч. 1 ст. 159 ЦК України вищим органом акціонерного товариства є загальні збори акціонерів. У загальних зборах мають право брати участь усі його акціонери незалежно від кількості і виду акцій, що їм належать.
9. Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 159 ЦК України до виключної компетенції загальних зборів акціонерів належить, зокрема: обрання членів наглядової ради, а також утворення і відкликання виконавчого та інших органів товариства.
10. Згідно з ч. 1 ст. 23 Закону України "Про господарські товариства" в редакції від 04 жовтня 2005 року ("**Закон про господарські товариства**") управління товариством здійснюють його органи, склад і порядок обрання (призначення) яких здійснюється відповідно до виду товариства.
11. Частиною 1 ст. 46 Закону про господарські товариства (в редакції, чинній станом на 23.01.2006) було встановлено, що в акціонерному товаристві з числа акціонерів може створюватися рада акціонерного товариства (спостережна рада), яка представляє інтереси акціонерів у період між проведенням загальних зборів і в межах компетенції, визначеної статутом, контролює і регулює діяльність правління.
12. Відповідно до п. "в" частини п'ятої статті 41 Закону про господарські товариства (в редакції чинній станом на 23.01.2006) до компетенції загальних зборів акціонерного товариства належить: обрання та відкликання членів ради акціонерного товариства (спостережної ради).
13. Відповідно до ч. 1 та 2 ст. 89 ГК України (в редакції, чинній станом на 23.01.2006) управління діяльністю господарського товариства здійснюють його органи та посадові особи, склад і порядок обрання (призначення) яких визначається залежно від виду товариства, а у визначених законом випадках - учасники товариства.
Посадовими особами товариства визнаються голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії (ревізор), а у разі створення ради товариства (спостережної ради) - голова і члени цієї ради. Обмеження щодо поєднання однією особою зазначених посад встановлюються законом.
14. У п. 41 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 від 24 жовтня 2008 року "Про практику розгляду судами корпоративних спорів"¹ висловлено правову позицію, згідно з якою повноваження посадових осіб господарського товариства припиняються їх переобранням.
15. Викладене вище свідчить, що обрання членів спостережної ради, визначення їх компетенції, в тому числі, терміну повноважень (адже такий не визначено законодавством) – свідчать про диспозитивність та право акціонерів визначати такі питання на власний розсуд.

Відтак, визначення, що членів спостережної ради обирають виключно на два роки без права автоматичного продовження таких повноважень до переобрання – свідчить про висловлення акціонерами свого волевиявлення на те, що із спливом 2

¹ Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08#Text>

(двох) років члени такої спостережної ради більше не представляють інтереси акціонерів такого товариства – окрім питань, пов'язаних із скликанням і загальних зборів.

16. Отже, зважаючи на сплив строку, на який були обрані члени спостережної ради акціонерного товариства, їх повноваження є недійсними з наступного дня після закінчення строку, на який вони були обрані – із єдиним виключенням в частині повноважень ініціювання перед виконавчим органом питання щодо скликання загальних зборів акціонерів для обрання повноважного складу спостережної ради.

II. Чи застосовуються норми статті 57 Закону України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року № 514-УІ, що регулює підстави дострокового припинення повноважень членів наглядової ради, до правовідносин припинення повноваження членів спостережної ради акціонерного товариства, якщо їх строк обрання, встановлений статутом, сплив до набрання чинності цим Законом?

17. 17.09.2008 прийнято Закон України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року № 514-УІ ("Закон") (набрав чинності 29.04.2009), у статті 51 якого передбачено, що наглядова рада акціонерного товариства є органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства, і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, контролює та регулює діяльність виконавчого органу.
18. Відповідно до п. 2 розділу Розділу XVII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону через два роки з дня набрання чинності цим Законом втрачають чинність статті 1-49 Закону України "Про господарські товариства" (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 49, ст. 682) у частині, що стосується акціонерних товариств.
19. Пунктом 5 розділу Розділу XVII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону також було передбачено, що статuti та внутрішні положення акціонерних товариств, створених до набрання чинності цим Законом, підлягають приведенню у відповідність із нормами цього Закону не пізніше ніж протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом. Цей Закон набрав чинності 29 квітня 2009 року - тобто, крайній термін приведення діяльності акціонерних товариств, які були утворені до прийняття вказано Закону, до нових вимог, **є 29 квітня 2011 року.**
20. В той же час, внаслідок неприведення статуту у відповідність до Закону статус та повноваження такого органу як наглядова рада, змінились, та від 29.04.2011 – регулювались виключно Законом.
21. Відповідно до роз'яснення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 20.05.2011 N 7 "Щодо порядку застосування окремих положень Закону України "Про акціонерні товариства" у зв'язку з втратою чинності статей 1-49 Закону України "Про господарські товариства" у частині, що стосується акціонерних товариств" всі акціонерні товариства, створені до набрання чинності Закону, та які в термін до 30.04.2011 не привели свою діяльність у відповідність з Законом (тобто не зареєстрували в установленому порядку зміни до статуту), мають у своїй діяльності з 01.05.2011 року керуватись положеннями Закону України "Про акціонерні

товариства", а також положеннями статуту та внутрішніми положеннями акціонерних товариств у частині, що не суперечить положенням Закону.

22. Аналогічного висновку стосовно застосування норм Закону дійшов і Верховний Суд, який у п.56 постанови Верховного Суду від 16.11.2021 у справі №912/947/20 вказав, " ...у разі невідповідності положень статуту нормам Закону, слід керуватися саме нормами Закону, оскільки вказаним Законом встановлено пріоритет закріплених у ньому норм"².
23. У частині 1 статті 51, частинах 2 та 3 статті 53 Закону було визначено, що наглядова рада акціонерного товариства є органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства, і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, контролює та регулює діяльність виконавчого органу. Повноваження члена наглядової ради дійсні з моменту його обрання загальними зборами товариства. Обрання членів наглядової ради публічного акціонерного товариства здійснюється виключно шляхом кумулятивного голосування.
- Повноваження члена наглядової ради дійсні з моменту його затвердження рішенням загальних зборів товариства.
24. Відповідно до ч. 2 ст. 51 Закону, в акціонерних товариствах з кількістю акціонерів - власників простих акцій 10 осіб і більше створення наглядової ради є обов'язковим. У товаристві з кількістю акціонерів - власників простих акцій 9 осіб і менше у разі відсутності наглядової ради її повноваження здійснюються загальними зборами.
- У такому разі передбачені цим Законом повноваження наглядової ради з підготовки та проведення загальних зборів здійснюються виконавчим органом, якщо інше не встановлено статутом акціонерного товариства.
25. Відповідно до ч. 1 та 2 ст. 53 Закону члени наглядової ради акціонерного товариства обираються з числа фізичних осіб, які мають повну цивільну дієздатність, та/або з числа юридичних осіб - акціонерів.
- Повноваження члена наглядової ради дійсні з моменту його обрання загальними зборами товариства. Повноваження представника акціонера - члена наглядової ради дійсні з моменту видачі йому довіреності акціонером - членом наглядової ради та отримання товариством письмового повідомлення про призначення представника.
26. Відповідно до ч. 1 ст. 57 Закону загальні збори акціонерного товариства можуть прийняти рішення про дострокове припинення повноважень членів наглядової ради та одночасне обрання нових членів.
27. Відповідно до тлумачного словника української мови "достроковий" – означає такий, який робиться, відбувається, здійснюється раніше встановленого строку³.
28. ***Отже, норми статті 57 Закону можуть бути застосовані до правовідносин припинення повноваження членів спостережної ради акціонерного товариства, якщо їх строк обрання, встановлений статутом, не сплив.***

² Режим доступу: <https://revestr.court.gov.ua/Review/101360674>

³ Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/dostrokovyj>

29. Як вказано у відповіді на запитання 1, зважаючи на сплив строку, на який були обрані члени спостережної ради акціонерного товариства, їх повноваження є припиненими станом, починаючи з 24.01.2006.
30. Враховуючи, що повноваження членів спостережної ради вже припинились 23.01.2006 – однак таке припинення повноважень не було закріплено фактично, то їх дострокове припинення загальними зборами акціонерами за спливом 5 років не підпадає під регулювання статті 57 Закону та не вимагається.
31. Поновити повноваження членів наглядової ради можливо лише шляхом їхнього обрання (створення наглядової ради) загальними зборами акціонерів.
32. *Скликання позачергових зборів в порядку частини 5 статті 47 Закону України "Про акціонерне товариство" є виключною компетенцією наглядової ради акціонерного товариства.*

Враховуючи наведене, з прийняттям Закону у спостережної ради, строк повноважень якої закінчився (вичерпався), є виключно одне повноваження – скликати загальні збори для обрання наглядової ради.

III. Чи виключає втрата обраною особою статусу акціонера акціонерного товариства можливість виконання обов'язків члена наглядової ради у розумінні статті 53 Закону України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року № 514-УІ станом на 31.12.2014? Чи виключається така можливість, якщо обов'язки члена наглядової ради виконує член спостережної ради, що відповідно до статуту та положення міг обиратися виключно з числа акціонерів?

33. Відповідно до ч. 1 ст. 51 Закону (в редакції чинній станом на 31.12.2014) наглядова рада акціонерного товариства є органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства, і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, контролює та регулює діяльність виконавчого органу.

34. Із змісту статті 53 Закону (в редакції чинній станом на 31.12.2014) вбачається, що члени наглядової ради акціонерного товариства обираються з числа фізичних осіб, які мають повну цивільну дієздатність, та/або з числа юридичних осіб - акціонерів.

Член наглядової ради - юридична особа може мати необмежену кількість представників у наглядовій раді. Порядок діяльності представника акціонера у наглядовій раді визначається самим акціонером.

Повноваження члена наглядової ради дійсні з моменту його обрання загальними зборами товариства. Повноваження представника акціонера - члена наглядової ради дійсні з моменту видачі йому довіреності акціонером - членом наглядової ради та отримання товариством письмового повідомлення про призначення представника.

35. В аналізі зазначеного питання варто також звернутись до норм ЦК України щодо відносин представництва (адже по суті наглядова рада здійснює представництво (захист) прав акціонерів на підставі певного уповноваження).

36. Відповідно до ч. 1 ст. 237 ЦК України представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.
37. Згідно з ч. 1 ст. 238 ЦК України представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє.
38. Звідси вбачається, що у разі, якщо юридична особа – член наглядової ради (в минулому акціонер) втратила статус акціонера, то правові підстави для його представництва у наглядовій раді відсутні.
39. Однак, відповідне рішення належить прийняти загальним зборам акціонерів у порядку ст. 57 Закону, оскільки втрата статусу акціонера не призводить до автоматичної втрати членства у наглядовій раді.
40. *Аналогічний висновок однаково застосований і у випадку, якщо обов'язки члена наглядової ради виконує член спостережної ради, що відповідно до статуту та положення міг обиратися виключно з числа акціонерів (якщо при цьому строк його повноважень не закінчився раніше), і в процесі виконання таким членом спостережної ради він втратив статус акціонера – однак це не призводить до автоматичної втрати членства у наглядовій раді*
- IV. Чи можна у розумінні частини другої статті 51 Закону України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року № 514-УІ вважати, що акціонерне товариство не виконало обов'язкової вимоги щодо створення наглядової ради і такий орган відсутній, оскільки станом на 08.02.2016 та 20.02.2016 акціонерне товариство не виконано вимоги абзацу третього пункту 2 розділу III "Прикінцеві положення" Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України" від 27 квітня 2007 року № 997-У пункту 5 розділу XVII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року № 514-Х/І щодо приведення діяльності та статуту у відповідність із цими Законами?**
41. У разі, якщо акціонерне товариство не привело у відповідність свій статут із нормами Закону в частині переобрання членів спостережної ради до наглядової ради, виникає питання про їх порівняння і ототожнення цих двох органів акціонерного товариства (з огляду на однаковий правовий статус).
42. У випадку їхнього ототожнення, спостережна рада наділятиметься тими ж повноваженнями, що й наглядова, а, відтак, акціонерне товариство матиме змогу продовжувати ведення господарської діяльності без приведення статуту у відповідність із нормами Закону. Аналогічний висновок викладено у постанові Верховного Суду від 15.07.2020 №921/320/16-г/18⁴ (з яким варто погодитися).

---

⁴ Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90566031>

43. У протилежному випадку, спостережна рада взагалі не визнаватиметься легітимним органом акціонерного товариства, внаслідок чого буде позбавлена повноважень навіть у частині скликання позачергових загальних зборів акціонерів з метою приведення статуту (інших внутрішніх документів) до вимог законодавства, у тому числі і обрання складу наглядової ради.
44. Відповідно до п.11 ч.2 ст.13 Закону, порядок скликання та проведення загальних зборів товариства повинен бути визначений у статуті такого товариства.
45. Відповідно до ч.2 ст.51 Закону, створення наглядової ради є обов'язковим для публічних акціонерних товариств, банків, а також для приватних акціонерних товариствах з кількістю акціонерів 10 і більше осіб.
46. Вказані норми свідчать про те, що статутом товариства може бути передбачена можливість скликання загальних зборів як на вимогу наглядової ради, так і на вимогу акціонерів. Проте, якщо опція скликання загальних зборів на вимогу акціонерів не закріплена у статуті, а наглядова рада – відсутня, в акціонерного товариства не залишається можливості для скликання загальних зборів, а, відтак, і для приведення своєї господарської діяльності у відповідності до вимог чинного законодавства.
47. Необхідним є звернення до згаданого вище роз'яснення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 20.05.2011 № 7 "Щодо порядку застосування окремих положень Закону України "Про акціонерні товариства" у зв'язку з втратою чинності статей 1-49 Закону України "Про господарські товариства" у частині, що стосується акціонерних товариств", відповідно до якого всі акціонерні товариства, створені до набрання чинності Закону України "Про акціонерні товариства", та які в термін до 30.04.2011 не привели свою діяльність у відповідність з Законом (тобто не зареєстрували в установленому порядку зміни до статуту), мають у своїй діяльності з 01.05.2011 року керуватись положеннями Закону України "Про акціонерні товариства", а також положеннями статуту та внутрішніми положеннями акціонерних товариств у частині, що не суперечить положенням Закону.
48. Провівши аналіз, можна встановити, що статус спостережної ради – у цілому відповідає і є ідентичним статусу наглядової ради, а тому такий орган, незалежно від того, чи норми щодо нього приведені у відповідність до вимог поточного законодавства – може продовжувати свою діяльність.
49. Підлягає врахуванню й правовий висновок Верховного Суду, що викладений у постанові від 16.11.2021 у справі № 912/947/20, згідно з яким, Закон має пріоритет над неприведеним у відповідність до Закону статутом відкритого акціонерного товариства⁵.
50. ***Отже, в разі, якщо в акціонерному товаристві була створена спостережна рада, строк повноважень якої не закінчився до спливу строку приведення відповідних внутрішніх документів у відповідність з чинним законодавством (переліченим у питанні), , то така спостережна рада продовжує діяти далі та має компетенцію наглядової ради лише щодо***

---

⁵ Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101360674>

скликання позачергових загальних зборів для обрання повноважної наглядової ради.

- V. Чи можна у розумінні пункту 5 розділу XVII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року № 514-УІ вважати, що після спливу дворічного строку спостережний орган управління акціонерного товариства, що був створений до набрання чинності цим Законом, не має право приймати рішення з питань, що належить до виключної компетенції наглядової ради, без виконання вимоги щодо приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із нормами цього Закону?**
51. Враховуючи відповіді на перше питання, на нашу думку, – так (окрім обов'язку скликати загальні збори акціонерів для приведення у відповідність до вимог закону та обрання повноважної наглядової ради).
52. Як зазначено у відповіді на перше питання, із закінченням терміну повноважень спостережної ради, такий орган не має більше компетенції з представництва/захисту прав акціонерів.
53. У той же час, із набранням чинності Законом у такої спостережної ради є виключно одне повноваження – ініціювати скликання загальних зборів для обрання повноважного складу наглядової ради.
54. Відповідно до п. 2 ч.2 ст.33 Закону, повноваження із внесення змін до статуту товариства належать до виключної компетенції загальних зборів.
55. Частина 1 ст. 47 Закону встановлює, що позачергові загальні збори акціонерного товариства скликаються наглядовою радою у визначених випадках. Звідси випливає, що внесення змін до статуту товариства, а й, відтак, приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із нормами Закону, не є можливим без відповідного рішення наглядової ради про скликання загальних зборів.
56. *У разі, якщо наглядова рада – відсутня, але натомість є спостережна рада – таке рішення про скликання загальних зборів має приймати спостережна рада.*
- VI. Чи вважаються члени спостережної ради акціонерного товариства такими, що є повноважними членами наглядової ради у розумінні підпункту 27 пункту 6 розділу I, абзацу третього пункту 2 розділу III "Прикінцеві положення" Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України" від 27 квітня 2007 року № 997-У, якщо дворічний строк, на який було обрано членів спостережної ради відповідно до статуту, завершився до набрання чинності цим Законом?**
57. Як зазначено у відповіді на питання 1, якщо строк повноважень таких членів спостережної ради закінчився до набрання чинності Законом України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України

- у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України", такі члени спостережної ради є неповноважними, окрім повноваження щодо скликання загальних зборів акціонерів.
58. У такому випадку, виконавчий орган управління мав би за ініціативою такої спостережної ради чи самостійно прийняти рішення про скликання загальних зборів акціонерів для обрання повноважного складу наглядової ради⁶.
- VII. Чи мали право станом на 08.02.2016 (20.02.2016) члени спостережної ради акціонерного товариства до приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із вимогами Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України" від 27 квітня 2007 року № 997-У та Закону України "Про акціонерні товариства" приймати рішення з питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради згідно із статтею 52 Закону України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року № 514-УІ, зокрема, про обрання оцінювача майна товариства, затвердження ринкової вартості майна, про вчинення значних правочинів?**
59. Станом на 08.02.2016 (20.02.2016) члени спостережної ради акціонерного товариства з урахуванням зазначених обставин, а також слідуючи логіці, вказаній у попередніх відповідях, не мали права приймати рішення з питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради, передбачені статтею 52 Закону (зокрема, щодо обрання оцінювача майна товариства, затвердження ринкової вартості майна, про вчинення значних правочинів).
60. Як було встановлено у відповідях на питання №1 та № 5, відповідно до ч.1 ст. 53 Закону, у разі спливу строку обрання наглядової ради, повноваження її членів припиняються, окрім повноважень з підготовки, скликання і проведення позачергових загальних зборів для обрання повноважного складу наглядової ради.
- VIII. Чи мали право станом на 08.02.2016 та 20.02.2016 члени спостережної ради акціонерного товариства до приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із вимогами Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України" від 27 квітня 2007 року № 997-У та Закону України "Про акціонерні товариства" приймати рішення про скликання позачергових загальних зборів акціонерного товариства з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного відповідно до частини п'ятої статті 47 Закону України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року № 514-УІ?**
61. Як це вже було встановлено у відповіді на питання №2, обрання членів наглядової ради належить до виключної компетенції загальних зборів.

---

⁶ Наявність відповідних повноважень саме у виконавчого органу підтверджено і Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003312-08#Text>

62. У випадку, якщо наглядова рада акціонерного товариства відсутня, проте наявна спостережна рада, що не була переобрана до нового складу наглядової ради, як цього вимагає Закон, спостережну раду слід вважати повноважним органом лише в частині скликання загальних зборів для обрання нового складу наглядової ради.
63. Частиною 5 статті 47 Закону (*в редакції, чинній на момент прийняття оскаржуваних рішень*) визначено, що якщо цього вимагають інтереси акціонерного товариства, наглядова рада має право прийняти рішення про скликання позачергових загальних зборів та порядок денний відповідно до цього Закону не пізніше ніж за 15 днів до дати їх проведення з позбавленням права акціонерів вносити пропозиції до порядку денного.
64. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду у своїй постанові від 22.05.2019 у справі № 911/1798/20 зробив правовий висновок з якого вбачається, що " *частиною 5 статті 47 Закону України "Про акціонерні товариства" встановлено, що якщо цього вимагають інтереси акціонерного товариства, наглядова рада має право прийняти рішення про скликання позачергових загальних зборів з письмовим повідомленням акціонерів про проведення позачергових загальних зборів та порядок денний відповідно до цього закону не пізніше ніж за 15 днів до дати їх проведення з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного.*
- Тобто, як правильно зазначено судами першої та апеляційної інстанції, в зазначеному вище випадку Закон України "Про акціонерні товариства" надає право наглядовій раді у інший термін, ніж визначений абзацом 1 частини 1 статті 35 Закону України "Про акціонерні товариства", здійснити повідомлення акціонерів про проведення позачергових загальних зборів (не пізніше ніж за 15 днів до дати їх проведення)"⁷.*
65. У пункті 2.14. постанови Пленуму Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин" № 4 від 25.02.2016 зазначено, що "права учасника (акціонера, члена) юридичної особи можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання вимог закону про скликання і проведення загальних зборів, якщо він не зміг взяти участь у загальних зборах, належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо"⁸.
66. **Таким чином, частиною 1 статті 47 Закону (в редакції, чинній на момент прийняття оскаржуваних рішень) прямо наділяє наглядову раду правом на скликання позачергових загальних зборів товариства з одночасним позбавленням права акціонерів вносити пропозиції до порядку денного, тому в даному випадку відсутнє порушення права або законного інтересу акціонера, яке може слугувати підставою для скасування оскаржуваного рішення наглядової ради товариства.**

⁷ Посилання на постанову Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 22.05.2019 у справі № 911/1798/18: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81910729>

⁸ Посилання на постанову Пленуму Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин" № 4 від 25.02.2016: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16#top>

- ІХ. Чи слід вважати норми пункту 2 частини першої, абзацу першого частини п'ятої статті 47 Закону України "Про акціонерні товариства", у редакції станом на 08.02.2016 та 20.02.2016, такою, що презюмують наявність інтересу акціонерного товариства, якщо позачергові загальні збори акціонерного товариства скликаються наглядовою радою на вимогу виконавчого органу в разі необхідності вчинення значного правочину? Якщо ні, то чи повинна у такому разі наглядова рада мотивувати своє рішення? Чи має суд перевіряти наявність такого інтересу?**
67. **Пунктом 2 частини 1 статті 47 Закону** позачергові загальні збори акціонерного товариства скликаються наглядовою радою на вимогу виконавчого органу – в разі порушення провадження про визнання товариства банкрутом або необхідності вчинення значного правочину.
68. **Частиною 5 статті 47 Закону** передбачено, що якщо цього вимагають інтереси акціонерного товариства, наглядова рада має право прийняти рішення про скликання позачергових загальних зборів та порядок денний відповідно до цього Закону не пізніше ніж за 15 днів до дати їх проведення з позбавленням права акціонерів вносити пропозиції до порядку денного.
69. Згідно з п. 2.11 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України №4 від 25.02.2016 "Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин" *"закон виходить з презумпції легітимності рішень органів управління юридичної особи, тобто зазначені рішення вважаються такими, що відповідають закону, якщо судом не буде встановлено інше"*.
70. Системний аналіз **п. 2 ч. 1 ст. 47 та ч. 5 ст. 47 Закону** дає підстави зробити висновок, що прийняття наглядовою радою рішення про скликання позачергових загальних зборів товариства на вимогу виконавчого органу в разі необхідності вчинення значного правочину наявність інтересу акціонерного товариства презюмується.
71. Відповідно до **ч.ч. 1, 5 ст. 236** Господарського процесуального кодексу України ("ГПК України") судові рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, з наданням оцінки всім аргументам учасників справи.
72. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду у своїй постанові від 25.08.2022 у справі № 915/97/21 зазначив, що *"аналізуючи питання обсягу дослідження доводів скажника та їх відображення у судових рішеннях, питання вичерпності висновків суду, позиція суду ґрунтується на висновках, що їх зробив Європейський суд з прав людини у справі "Проніна проти України" (рішення Європейського суду з прав людини від 18.07.2006). Зокрема, Європейський суд з прав людини у своєму рішенні зазначив, що пункт 1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди давати обґрунтування своїх рішень, але це не може сприйматись як вимога надавати детальну відповідь на кожен аргумент. Межі цього обов'язку можуть бути різними в залежності від характеру рішення. Крім того, необхідно брати до уваги*

різноманітність аргументів, які сторона може представити в суд, та відмінності, які існують у державах-учасниках, з огляду на положення законодавства, традиції, юридичні висновки, викладення та формулювання рішень"⁹.

73. **Отже, у випадку прийняття наглядовою радою рішення про скликання позачергових загальних зборів товариства на вимогу виконавчого органу в разі необхідності вчинення значного правочину відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 47 та ч. 5 ст. 47 Закону, наявність інтересу акціонерного товариства презюмується. Якщо позивач у даній категорії справ, як на одну із обставин своєї позовної заяви, посилається на відсутність зазначеного інтересу, зазначеній обставині повинна перевірятися судом.**
- Х. Як слід розуміти положення частини першої та другої цієї статті 50 Закону України "Про акціонерні товариства" у системному зв'язку з положеннями частини другої статті 4, частини першої статті 5 Господарського процесуального кодексу України у контексті порушення права чи інтересу акціонера та належності такого способу захисту як оскарження рішення наглядової ради з питань затвердження ринкової вартості майна; обрання оцінювача майна товариства; скликання загальних зборів щодо надання згоди на вчинення товариством значних правочинів?**
74. Відповідно до правового висновку Верховного Суду, викладеного у постанові від 09.07.2019 у справі №912/2479/18 "учасники товариства (акціонери), а також інші особи, права та законні інтереси яких порушено рішенням наглядової ради чи виконавчого органу товариства, вправі оскаржити до суду відповідні рішення як акти, оскільки наглядова рада та виконавчий орган товариства є його органами управління, що приймають обов'язкові для виконання рішення. Це відповідає також нормі статті 55 Конституції України. Рішення наглядової ради товариства може бути оскаржено в судовому порядку акціонером (учасником) товариства шляхом пред'явлення позову про визнання його недійсним, якщо таке рішення не відповідає вимогам законодавства та порушує права чи законні інтереси учасника (акціонера) товариства"¹⁰.
75. Пунктом 2.1. постанови Пленуму Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин" № 4 від 25.02.2016 визначено, що "господарським судам під час вирішення спорів, що виникають з корпоративних відносин, слід враховувати приписи статті 1 ГПК України та з'ясовувати наявність в особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного права або законного інтересу у правовідносинах, на захист яких подано позов, а також питання про наявність чи відсутність факту їх порушення, невизнання або оспорювання".

⁹ Посилання на постанову Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 25.08.2022 у справі № 915/97/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105890962>

¹⁰ Посилання на постанову Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 09.07.2019 у справі № 912/2479/18: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82996673>

76. Пунктом 2.31. постанови Пленуму Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин" № 4 від 25.02.2016 підкреслено, що *"підставами визнання недійсними рішень наглядової ради можуть бути такі порушення порядку скликання та проведення засідання ради, які мали наслідком неправомочність засідання наглядової ради"*.
77. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду у своїй постанові від 28.07.2022 у справі № 910/2607/21 зазначив, що *"процесуально-правовий зміст захисту права полягає у тому, що юридичні особи та фізичні особи-підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням (ст. 4 ГПК).*
- Порушенням є такий стан суб`єктивного права, за якого воно зазнало протиправного впливу з боку правопорушника, внаслідок чого суб`єктивне право особи зменшилось або зникло як таке. Порушення права пов`язане з позбавленням можливості здійснити, реалізувати своє право повністю або частково.*
- Звертаючись з позовом за захистом порушеного права, позивач має обрати спосіб захисту, який відповідає змісту права, що порушене й буде здатний таке право поновити; обраний спосіб захисту має бути передбачений приписами ст.16 ЦК, ст.20 ГК, або ж визначений іншим Законом чи укладеним між сторонами договором. Законодавчі обмеження матеріально правових способів захисту цивільного права чи інтересу підлягають застосуванню з дотриманням положень статей 55, 124 Конституції України та ст.13 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, відповідно до яких кожна особа має право на ефективний засіб правового захисту, не заборонений законом"¹¹.*
78. У постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 15.06.2022 у справі № 910/6685/21 зроблено правовий висновок, відповідно до якого *"якщо за результатами розгляду справи суд не встановить факт порушення прав та законних інтересів позивача оскаржуваним рішенням органу управління акціонерного товариства, або встановить неефективність обраного позивачем способу захисту, то це буде достатньою та самостійною підставою для відмови у позові про визнання такого рішення недійсним"¹² (п. 148 постанови).*
79. ***Беручи до уваги все зазначене вище, акціонер (або інша особа) може оскаржити рішення наглядової ради товариства, однак суд повинен встановити факт порушення прав та законних інтересів позивача оскаржуваним рішенням (рішеннями) наглядової ради товариства з урахуванням змісту оскаржуваного рішення (рішень) та яким чином***

¹¹ Посилання на постанову Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 28.07.2022 у справі № 910/2607/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458935>

¹² Посилання на постанову Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 15.06.2022 у справі № 910/6685/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104987463>

визнання недійсним рішення (рішень) наглядової ради може захистити (відновити) порушене право чи інтерес позивача.

З повагою,

**Член Науково-консультативної ради при
Верховному Суді, доктор юридичних наук**

Сергій ШКЛЯР